

СОЦІАЛЬНІ ОЧІКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МИТНОГО КОНТРОЛЮ

Є. О. Граділь

Херсонський державний університет, elizaveta.gradil@gmail.com

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор кафедри психології,

професор І. С. Попович

Вступ. Розвиток незалежної України, після обрання в 2014 році вектору євроінтеграції, вимагає серйозних змін у політичній, економічній, правовій та соціальній сферах життя країни. Особливої уваги потребує формування принципово нових підходів до вирішення проблем у галузі попередження правопорушень, зокрема у митній сфері.

В Україні, митна служба – багатофункціональний і складний державний інститут. Основною функцією якого є регулювання ринкових відносин, які реалізуються в межах відведеної компетенції, між нашою країною та іншими світовими державами. До діяльності посадових осіб митних органів відноситься митні формальності щодо товарів та транспортних засобів комерційного призначення, а саме: контроль та оформлення їх, а також перевірка особистих речей і багажу громадян, які перетинають кордон України.

Професійна діяльність митників є психологічно насиченою, дуже відповідальною та впливовою на інших суб'єктів митного контролю. Служба в митниці, значною мірою, відноситься до типу професії «людина-людина». Основним змістом праці є люди та спілкування з ними. Для ефективного та якісного виконання своїх посадових обов'язків, митник повинен мати розвинуті комунікативні навички, високий рівень розвитку культури поведінки на робочому місці та за його межами, розвинуті інтелектуальні здібності загалом та й, зокрема, щодо законів України та інших чинних нормативно-правових актів, які регулюють питань митної справи. Працівники митниці повинні мати вольовий потенціал, розуміти мотиви своєї діяльності, ціннісні орієнтації особистості і, володіти знаннями з психології та ефективно застосовувати ці знання у взаємодії з колегами, громадянами та іншими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України, особливо в конфліктних ситуаціях.

Вміти застосовувати оперативний пошук потрібного психологічного прийому для вирішення складних завдань, вміти розпізнавати маніпуляцію, як спробу для приховання факту недостовірного декларування товару, що тягне за собою недостовірні данні щодо митних платежів. Це у свою чергу у подальшому, може негативно відобразитися на економіці нашої держави.

Ще до початку взаємодії співробітників митниці з іншими суб'єктами митного контролю, у громадян складаються частіше негативні, ніж позитивні, очікування від співпраці з митниками. Це відбувається через дезінформацію та наклеп на діяльність митників у ЗМІ, через неграмотність та недосвідченість громадян щодо посадових обов'язків працівників митниці та навмисне й ненавмисне порушення митних правил та бажання уникнути відповідальності за скоєне правопорушення.

Виклад основного матеріалу. Поняття «соціальні очікування» визначають таке складне соціально-психологічне утворення, зміст якого залежить від рівня розвитку людини, її індивідуально-психологічних особливостей, від складових її самосвідомості: самооцінки, рівня домагань, рефлексивності, а також від таких складних інтегрованих форм самосвідомості, як образ «Я» та Я-концепція [3].

Соціальні очікування реалізуються не тільки в спілкуванні, людських взаєминах, але і в конкретній діяльності. На їх зміст впливають контакти, стосунки, взаємини з іншими учасниками взаємодії. Низька оцінка себе, яка склалася в порівнянні з досягненнями, та низькі оцінки, які отримує людина від учасників взаємодії, зокрема значущих інших, є основою виникнення не тільки заниженої самооцінки в цілому, а й сприятливим полем для формування неадекватних соціальних очікувань [4].

Деякі науковці класифікують населення всієї планети на морально «холодний» та «теплий» стилі мислення. В державах з «холодним» стилем мислення переважає високий рівень розвитку економічного, політичного та військового потенціалу, наприклад, Сполученні штати Америки (далі – США). США – високорозвинена держава-гігант, яка є провідною економічно і військово

серед держав світу, мають високорозвинену промисловість, а саме: транспорте і електротехнічне машинобудування, харчову, металовиробну, хімічну та інші види промисловості, але майже відсутні міжособистісні відносини, як в державах з «теплим» стилем мислення. Наприклад, під час проходження митного контролю в США, громадянам, які достовірно задекларували переміщуваний ними товар та розкрили факт недостовірного декларування переміщуваних товарів іншої особи, від держави гарантується грошова винагорода. Україна відноситься до країни з «теплим» стилем мислення, тому такі ситуації трапляються значно рідше через те, що, громадяни очікують більш поблажливого ставлення до себе тому, що на зміст соціальних очікувань впливають контакти, стосунки, взаємини з іншими учасниками взаємодії [5].

Соціальні очікування здатні виступати базовою складовою системи регуляції соціальної поведінки особистості. Під системою регуляції соціальної поведінки особистості розуміємо сукупність взаємопов'язаних складників, що взаємодіють між собою у єдиному соціокультурному просторі і мають цілісну природу. Поряд із соціальними очікуваннями, система регуляції соціальної поведінки поєднує: соціальні норми, правові норми, громадську думку, професійні кодекси, статuti, посадові обов'язки, правила, етичні норми, ідеали, вірування, моральний кодекс та низку інших складників [1; 5].

Для покращення взаємодії між суб'єктами митного контролю, митники очікують від громадян взаємоповаги, загальної довіри, більшої витримки, відкритості і доброзичливості, відсутності агресії та девіантної поведінки. Складовою для максимально успішного проходження митного контролю громадянами є тактика поведінки, яку обрав митник, але і важливо, як себе поведуть громадяни, особливо ті, які мають замах на порушення законодавства України.

В процесі взаємодії суб'єктів митного контролю їх соціальні очікування можуть змінюватися, в залежності від обраної тактики поведінки під час виконання посадових обов'язків митниками та проходження митного контролю громадянами впливають вищезазначені причини, а також їх мотиви.

Усі теорії мотивації особистості можна умовно розділити на дві групи: змістові та процесуальні. Метою змістових теорій мотивації є визначення складових мотивації, структури потреб людини. Вони допомагають дослідити пріоритетні потреби співробітника, домінуючі мотиви. Процесуальні теорії мотивації – сучасніші, базуються на поведінці людини, враховують її сприйняття та набутий досвід. Мотивація в процесуальних теоріях розглядається з точки зору того, що спонукає людину спрямовувати свої зусилля на досягнення бажаних результатів, конструювати модель очікуваного майбутнього і прагнути її реалізувати [2].

Основною функцією соціальних очікувань для суб'єктів митного контролю є регулятивна функція. Вона регулює людські взаємини, змінює сприйняття і ставлення людини як до самої себе, так і до оточуючих, і позначається на змістових та динамічних параметрах соціальних очікувань особистості [4].

Завдяки цій та іншим функціям соціальних очікувань є змога зрозуміти як розвивається особистість в спілкуванні, діяльності та взаємодії з іншими.

Висновки. Служба в митних органах заздалегідь відноситься до соціальної професії, тому для ефективного виконання посадових обов'язків митник повинен буди інтелектуально розвинений, стресостійкий, вольовий, комунікабельний та мати хоча б базові психологічні знання, зокрема соціальної психології та конфліктології. Митний контроль доцільно спрямовувати на покращення якості змістових особливостей цього процесу і прагнути у той же час мінімізувати витрачений час на митні формальності. Для цього необхідно щоб всі суб'єкти митного контролю були мотивовані та мали конструктивні наміри та соціальні очікування стосовно результату і взаємодії один з одним.

Література:

1. Блинова О. Є., Круглов К. О. Значення соціального капіталу для психологічного благополуччя співробітників. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2019. Вип. 1. С. 72-78. DOI: 10.32999/2663-970X/2019-1-11

2. Попович І. С. Конструювання особистістю моделі очікуваного майбутнього. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки: зб. наук. праць ХДУ*. Херсон: ВД «Гельветика», 2015. Вип. 6. С. 145-154.
3. Попович І. С. Проблема соціально-психологічних очікувань в науковій теорії та практиці. *Практична психологія та соціальна робота*. К., 2005. № 5. С. 8-13.
4. Popovych, I., Blynova, O., Zhuravlova, A., Toba, M., Tkach, T., Zavatska, N. Optimization of development and psycho-correction of social expectations of students of foreign philology. *Revista Inclusiones*, 7(Especial), 2020. P. 82-94.
5. Popovych, I., Borysiuk, A., Zahrai, L., Fedoruk, O., Nosov, P., Zinchenko, S., Mateichuk, V. Constructing a Structural-Functional Model of Social Expectations of the Personality. *Revista Inclusiones*, 7 (Especial), 2020. P. 154-167.